

Aplikacja wskazań *Amoris laetitia* o przygotowaniu do małżeństwa – dylemat prawny i społeczny. Krótki zarys problemu w kontekście aktualnych wyzwań

The application of the indications of *Amoris Laetitia* on preparation for marriage – a legal and social dilemma. A brief outline of the problem in the context of current challenges the Church in Poland

S. dr Emmanuela Elżbieta Sikorska
e-mail: emmanuela.sikorska@gmail.com

Streszczenie: Ukazany w artykule problem stanowi jedynie próbę odpowiedzi, na ile głos papieża Franciszka o palącej potrzebie odnowionego duszpasterstwa małżeństwa i rodziny znajduje aplikację w decyzjach i działaniach duszpasterzy oraz wspólnot kościelnych. Adhortacja apostolska papieża Franciszka poświęcona miłości w rodzinie podejmuje temat małżeństwa i rodziny. W części zatytułowanej „Prowadzenie narzeczonych na drodze przygotowania do małżeństwa” (pkt. 205-216) mamy wskazania jak pomóc młodym ludziom w odkryciu wartości i bogactwa małżeństwa.

Dnia 26 listopada 2019 r. Konferencja Episkopatu Polski opublikowała *Dekret ogólny o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*. Wydany dekret odnosi się do wymogów formalno-kanonicznych i nie reguluje kwestii związanych z przygotowaniem tematyki katechez przedmażeńskich i innych odnoszących się do duszpasterskiej troski o małżeństwo i rodzinę. Wskazano w dekreście, że w dziedzinie pastoralnej przygotowania do małżeństwa obowiązują zasady zawarte w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* z 2003 roku oraz dokumencie z 2009 roku *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, wydanych przez KEP. Powstaje pytanie: na ile wskazania duszpasterskie są wystarczające. Dla potwierdzenia zasadności powyższych dylematów warto podać: dane opublikowane przez Instytut Statystyki Kościoła dotyczące udziału wiernych w życiu sakramentalnym oraz skali powoływanych poradni rodzinnych, dane pochodzące z referatów katechetycznych oraz wyniki badań przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej opublikowane w 2019 w kontekście mentalności rozwodowej.

Nowe wyzwania przyszłości w kontekście obciążeń psychicznych spowodowanych sytuacją ogólnoswiatową, już teraz domagają się rewizji programów duszpasterskich w temacie małżeństwa i rodziny. Narastająca w świecie niepewność w obliczu pandemii i szerzących się konfliktów zbrojnych powoduje skutki w relacjach międzyludzkich. Naczelną zasadą prawa jest *salus aminarum* – zbawienie dusz. Ze względu na tę zasadę Prawodawca poleca,

by świadczyć pomoc wiernym, którzy pragną zawrzeć małżeństwo. Zjawisko klerykalizmu, podejmowane dziś w dyskusjach, nie może w żaden sposób blokować wiernym świeckim dostępu do uczestnictwa w kapłańskim, prorockim i królewskim posłannictwie Chrystusa, bowiem są oni powołani do wypełnienia misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie.

Słowa kluczowe: wskazania *Amoris laetitia*, przygotowanie do małżeństwa, małżeństwo i rodzina

Abstract: The problem presented in the article is only an attempt to answer how much the voice of Pope Francis about the urgent need for a renewed pastoral care for marriage and the family finds application in the decisions and activities of pastors of souls and church communities. Pope Francis' apostolic exhortation on love in the family takes up the theme of marriage and the family. In the section "Guiding Couples in Their Preparation for Marriage" (AL 205-216), we have guidelines on how to help young people discover the value and richness of marriage.

On November 26, 2019, the Polish Episcopal Conference published *A general decree on canonical and pastoral talks with the engaged before contracting canonical marriage*. The decree refers to formal and canonical requirements and does not regulate issues related to the preparation of premarital catecheses and pastoral care for marriage and family. It was indicated in the decree that in the field of pastoral preparation for marriage the principles – set out in *The Directory for Pastoral Care of the Family* in 2003 and in the document issued by the PEC in 2009: *Serving the Truth about Marriage and the Family* – are binding. The question arises: to what extent are pastoral guidelines sufficient? To confirm the legitimacy of the above dilemmas it is worth to mention: data published by the Institute of Church Statistics on the participation of the faithful in the sacramental life and the rising number of family counselling centres, data from catechetical departments and the results of research conducted by the Public Opinion Research Centre published in 2019 in the context of divorce mentality.

The new challenges of the future in the context of mental stress caused by the global situation already now call for a revision of pastoral programmes in the field of marriage and family. The growing uncertainty in the world in the face of the pandemic and armed conflicts has a deep impact on interpersonal relationships. The main law principle is *salus animarum* – the salvation of souls. Because of this principle the Legislator recommends to give help to the faithful who wish to contact marriage. The phenomenon of clericalism discussed today must not block the lay faithful from their participation in the priestly, prophetic and kingly office of Christ, since they are called to fulfill the mission that God has entrusted to the Church in the world.

Keywords: indications of *Amoris laetitia*, preparation for marriage, marriage and the family

Treść: Wstęp. 1. Towarzyszenie narzeczonemu na drodze do małżeństwa według *Amoris laetitia*. 2. Troska Prawodawcy o małżeństwo ze szczególnym uwzględnieniem kan. 1063 KPK/83. 3. Aktualne wskazania Konferencji Episkopatu Polski i wyzwania prawno-społeczne. Podsumowanie.

Wstęp

Papież Franciszek podczas przemówienia wygłoszonego 19 marca 2021 roku na rozpoczęcie Roku Rodziny *Amoris laetitia* wskazał m.in. na dwie postawy istotne dla duszpasterstwa rodzin: jasne głoszenie Ewangelii i czułość w towarzyszeniu małżonkom¹. Jeden z aspektów przesłania papieskiego zawartego w Adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*, jakim jest przygotowanie do zawarcia małżeństwa, stanie się obiektem uwagi w tym opracowaniu. Głównym powodem podjęcia tematyki określonej w tytule artykułu stały się ewoluujące uwarunkowania, w których znalazł się i bytuje Kościół w Polsce.

Podjmując tę tematykę, wstępnie należy wskazać na pewne niepokojące zjawiska prawno-pastoralne. Mianowicie w praktyce sądowej niejednokrotnie daje się zauważyć niewystarczalność przygotowania do małżeństwa. Podczas składanych oświadczeń strony często wyznają, że nie uczestniczyły w należyтым przygotowaniu do małżeństwa w postaci kursów bądź uczestniczyły w bardzo krótkim przygotowaniu ograniczającym się do spotkania w kilkunastu minutach. Analizując akta spraw prowadzonych w Warszawskim Trybunale Metropolicitalnym coraz częściej w trakcie przesłuchań można spotkać się z wypowiedziami typu: *niewiele pamiętam z przygotowania do małżeństwa* bądź też *nie było mowy o tym czym jest małżeństwo*, albo *na zadawane przez księdza pytania odpowiadaliśmy razem*. Biorąc pod uwagę niepokojącą „kondycję” stron, należy odnieść się do tych stwierdzeń z dużym dystansem, mając na uwadze ich wiarygodność. W związku z tym należałoby zastanowić się: dlaczego w wyrokach Kolegium Sędziowskiego pada nierzadko uzasadnienie: *strony nie rozumiały, czym jest małżeństwo*. Powyższe obserwacje mające wprawdzie charakter generalny, mogą jednak stać się inspiracją do podjęcia badań nad wskazanym zagadnieniem poprzez analizę zeznań stron na forach sądowych w ostatnich latach. Wydaje się, że

¹ Por. FRANCISZEK, *Audiencja środowa*, 17.03.2021, w: <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-03/papiez-na-rozporczenie-roku-rodziny-amoris-laetitia.html> [dostęp 26.04.2021].

takie przedsięwzięcie badawcze mogłoby doprowadzić do sformułowania konkluzji, które mogłyby sprokurować gruntowną refleksję nad procesem przygotowania nupturientów do zawarcia małżeństwa. Z rozwiązań systemowych wynika, iż przygotowanie samo w sobie nie decyduje o ważności wyrażonego przez nupturientów konsensu, ale gdy spojrzymy na wspomniane zjawisko w kontekście kondycji ludzi młodych mających w przyszłości zawrzeć związek małżeński, to może się okazać, że wyłoni się pilna potrzeba rewizji aktualnych norm prawnych i proponowanych programów duszpasterskich.

Punktem wyjścia w tych rozważaniach stanie się problem towarzyszenia narzeczonym na drodze do małżeństwa według AL. Wywód ten stanie się kontekstem do dalszych analiz wiążących się z problemem: na ile wymogi określone w kan. 1063 KPK/83 oraz związany z AL opublikowany 26 listopada 2019 roku „Dekret ogólny Konferencji Episkopatu o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego” przystają do zmieniającej się rzeczywistości?

1. Towarzystwo narzeczonym na drodze do małżeństwa według AL

Adhortacja apostolska papieża Franciszka *Amoris laetitia* poświęcona miłości w rodzinie podejmuje temat małżeństwa i rodziny². Wstępnie analizując ten dokument należy zauważyć, iż w każdym z jego rozdziałów jego Autor rozważył inny aspekt zasygnalizowanego problemu. Dla naszych rozważań najistotniejszy jest rozdział szósty zatytułowany: „Niektóre perspektywy duszpasterskie”, a w sposób szczególny zawarty m.in. podrozdział „Prowadzenie narzeczonych na drodze przygotowania do małżeństwa”, zawierający dwanaście punktów (AL 205-216)³. Napisano w nim, że podstawowe założenia,

² Por. FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, 19.03 2016, Częstochowa 2016. (Dalej: AL).

³ Szerzej na ten temat por. A. SOSNOWSKI, *Prowadzenie narzeczonych w procesie przygotowania do małżeństwa*, w: P. KROCZEK (red.), *Droga do Amoris laetitia*,

jakie towarzyszyły pracom synodalnym, przejawiały się w tym, że należy pomóc młodym ludziom w egzystencjalnym odkrywaniu waloru małżeństwa. Sugestia ta znalazła wyraz w zapisie: winni „mieć możliwość poznania atrakcyjności pełnej jedności, która uwzniosła i udoskonala społeczny wymiar życia, przyznaje seksualności jej najwspanialszy sens, a jednocześnie promuje dobro dzieci i daje im najlepsze warunki dla ich dojrzewania i wychowania” (AL 205). Przy tym należy zauważyć, iż we wspomnianym obszarze również wskazano, że złożoność sytuacji, w jakiej znajduje się współczesna rodzina, domaga się większego zaangażowania całej wspólnoty chrześcijańskiej w przygotowanie narzeczonych do zawarcia małżeństwa. Ze względu na nieodzowność dostrzeżenia wartości cnót przez narzeczonych, mówi papież, koniecznym w sposób szczególnie wydaje się zaangażowanie w proces przygotowawczy rodzin świadectwem swego życia, co winno znaleźć umocowanie, jak napisał, w „zakorzenieniu przygotowania do małżeństwa w procesie inicjacji chrześcijańskiej, z zaakcentowaniem powiązania małżeństwa ze chrztem oraz innymi sakramentami” (AL 206). W pkt. 206 wskazano też na nieodzowność wypracowania odpowiednich programów przygotowania narzeczonych, które, jak stwierdzono, „byłyby prawdziwym doświadczeniem uczestnictwa w życiu kościelnym i pogłębiałyby różne aspekty życia rodzinnego”. Ponadto wystosowano zachętę do wspólnot chrześcijańskich, aby dostrzegły dobro płynące z towarzyszenia narzeczonym, wskazując na pilną potrzebę podjęcia w nowy sposób przygotowania narzeczonych do małżeństwa. W tym kontekście wartym zauważenia jest fakt, że w AL mowa jest o nowym spojrzeniu i działaniu, które jak określono, może „przyczynić się do odnowy całej tkanki organizmu kościelnego” (AL 207). Co więcej, w tej części Adhortacji znajduje się także zalecenie, aby każdy Kościół lokalny rozeznał, mając na uwadze uwarunkowania, w których bytuje, w jaki sposób należy przeprowadzić formację, tak aby nie zniechęcić młodych do przyjęcia

Kraków 2017, s. 85-123; B. NDUBUEZE EJEH, *Preparazione matrimoniale tra magistero, normativa e pastorale*, w: *Diritto canonico e «Amoris laetitia»*, Città del Vaticano 2016, s. 49-69.

sakramentu małżeństwa. Zarazem wyjaśniono, że w tym wypadku nie chodzi o ukazanie treści całego katechizmu i napełnienie nupturientów nim, gdyż zdaniem papieża, ważniejsza jest jakość niż ilość. W tym kontekście Ojciec Święty podkreślił z całym naciskiem, iż priorytetowo należy potraktować, wraz z „odnowionym przepowiadaniem kerygmy” treści, które staną się pomocne w zaangażowaniu się w procesie formacji małżeńskiej trwającej całe życie. Przy tym należy zauważyć, iż Autor dokumentu wskazania te uznał za rodzaj „inicjacji” do sakramentu małżeństwa (AL 207). Warto też zwrócić uwagę, iż w publikacjach poświęconych AL to przesłanie papieskie uznano za istotne *novum*, zwłaszcza w kwestii realizacji programu po zawarciu małżeństwa. Stanisław Gądecki ujął je w kategorii „radykalnej zmiany” pozostającej w organicznym związku z postrzeganiem tej kwestii przez Synod poświęcony rodzinie⁴.

Kolejne punkty AL odnoszą się do narzędzi, jakie należy zastosować w celu należytego przygotowania dalszego. Według dokumentu kontakt i towarzyszenie rodzin misyjnych czy rodzin narzeczonych, a także dobór odpowiednich środków, nierzadko zindywidualizowanych, winny doprowadzić do osiągnięcia celu, jakim jest, jak to sprecyzowano, „pomoc każdemu, aby nauczył się kochać tę konkretną osobę, z którą pragnie dzielić całe życie” (AL 207). Zwrócono uwagę, że w istocie każda osoba przygotowuje się do małżeństwa przez całe życie poprzedzające jego zawarcie. Według papieża Franciszka pierwszą szkołą tego procesu jest środowisko rodzinne⁵. W tym kontekście w sposób szczególny uwydatnił on wagę inicjatyw duszpasterskich zmierzających do pomocy małżonkom we wzrastaniu we wzajemnej miłości oraz przeżywaniu przesłania Ewangelii w środowisku rodzinnym. Jego zdaniem są to wartości bezcenne, bowiem tym sposobem

⁴ Por. S. GĄDECKI, *Pastoralne wskazania zwyczajnego synodu o powołaniu i misji rodziny w Kościele współczesnym*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, J. GRĘŻLIKOWSKI (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Lublin 2017, s. 23.

⁵ Por. T. CASEY, *La forza della famiglia*, w: «*Amoris laetitia*». *Esortazione apostolica postsinodale sull'amore nella famiglia. Testo integrale e commento de «Civiltà Cattolica»*, Città del Vaticano 2016, s. 288-302.

ich dzieci przygotowują się do swego przyszłego życia małżeńskiego. W analizie tego dokumentu nie można abstrahować od przywołania dnia św. Walentego, patrona zakochanych, który jak zauważono, „w niektórych krajach jest lepiej wykorzystywany przez handlowców niż przez kreatywność duszpasterzy” (AL 208)⁶.

Należy podkreślić, iż w AL wyartykułowano pluralistyczną wizję duszpasterstwa w pryzmacie przygotowania do sakramentu małżeństwa, wskazując, że nie ma jednego modelu dla całego Kościoła powszechnego, ale Kościół w każdym kraju winien znaleźć najbardziej odpowiedni sposób przygotowania⁷.

Należy dodać, iż bardzo ważną kwestią podjętą przez papieża Franciszka jest rozpoznanie zagrożeń i niezgodności występujących w pożyciu małżeńskim. W jego spojrzeniu niezwykle istotne jest, aby początkowe zauroczenie zakochanych nie doprowadziło do ukrycia wzajemnych różnic czy braku woli wzajemnego poznania, tylko po to, aby w przyszłości nie mierzyć się z poważnymi trudnościami lub też na tyle silnymi różnicami charakterów, które poważnie mogłyby naruszyć relację istniejącą między małżonkami lub wręcz ją unieвозмоżliwiały (AL 209).

Istotną sugestią wyrażoną w AL 209 jest myśl, której dotychczas z reguły nie eksponowano w programach duszpasterskich, dotycząca oczekiwań narzeczonych wobec przyszłego małżeństwa, sposobu rozumienia, czym jest miłość i zaangażowanie związane z pogłębieniem motywacji, dające zaręczynom realną szansę stabilności. Mianowicie w dokumencie wyraźnie podkreślono, że „trzeba umieć wykryć sygnały ostrzegawcze zagrożeń, jakie relacja może napotkać, aby przed ślubem znaleźć środki pozwalające pomyślnie stawić im czoło”. Następnie dopowiedziano: „niestety, wielu przychodzi do ślubu, nie znając się nawzajem. Jedynie wspólnie się bawili, mieli wspólne doświadczenia, ale nie stawili czoła wyzwaniu, by ukazać samych siebie i nauczyć się, kim naprawdę jest druga osoba” (AL 210).

⁶ Por. W. GÓRALSKI, *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia” papieża Franciszka*, Płock 2016, s. 23-28.

⁷ Por. S. GĄDECKI, *Pastoralne wskazania...*, s. 24.

W tym miejscu należy zauważyć, iż papieskie spostrzeżenia niejednokrotnie znajdują odzwierciedlenie w aktach sądowych.

W końcowym punkcie omawianej części niejako podsumowano powyższe wskazania, zwracając uwagę na osobiste przekonania samych narzeczonych, które ujęto następująco: „aby nie postrzegali pobrania się jako końca drogi, ale aby podjęli małżeństwo jako powołanie, które wymaga stanowczej i realistycznej decyzji, aby wspólnie przejść przez wszystkie próby i chwile trudne” (AL 211). Następnie zawarto wskazania zalecając, by małżonkowie korzystali z bogactw duchowych, jakie oferuje Kościół, a także ukazując drogi praktyczne realizacji swego egzystencjalnego zamierzenia, do których zaliczono szeroko rozumiane poradnictwo rodzinne, ze szczególnym wskazaniem na poradnictwo psychologiczne.

Konkludując tę część opracowania należy stwierdzić, iż papież Franciszek wobec ewoluującej zsekularyzowanej rzeczywistości eksponuje w sposób szczególnie proces przygotowawczy do zawarcia małżeństwa, kładąc szczególnie nacisk na wieloaspektowe towarzyszenie narzeczonym w tym procesie.

2. Troska Prawodawcy o przygotowanie do zawarcia małżeństwa z pryzmatu kan. 1063 KPK/83

Aby pełniej zrozumieć wagę towarzyszenia wiernym w przygotowaniu do małżeństwa, należy odwołać się też do regulacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. Tytuł VII księgi IV noszący nazwę „Małżeństwo” podzielony został na dziesięć rozdziałów, wśród których pierwszy został poświęcony pasterskiej trosce i czynnościom poprzedzającym zawarcie małżeństwa (kan. 1063-1072 KPK/83). W literaturze przedmiotu wskazuje się, że od dobrego przygotowania młodych ludzi do małżeństwa zależy przyszłość rodzin, Kościoła i całego społeczeństwa⁸.

⁸ Por. J. KAMIŃSKI, *Przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie w nauczaniu Kościoła Katolickiego*, Roczniki Pastoralno-Katechetyczne 57 (2010) nr 2, s. 105; K. DULLAK, *Przygotowanie bliższe do małżeństwa w świetle dokumentów różnych*

W pierwszym z wymienionych kanonów, to jest kan. 1063 KPK/83, Prawodawca podkreślił z całym naciskiem, iż do duszpasterzy należy troska o to, co należy traktować w kategorii obowiązku, by własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, przez którą, jak to określono, „stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił”. Podmiotami troski duszpasterskiej w kwestii przygotowania wiernych do zawarcia małżeństwa są w pierwszym rzędzie duszpasterze, tj. biskupi diecezjalni i proboszczowie, a następnie wspólnota kościelna diecezji oraz parafii⁹. Należy zauważyć, iż Ustawodawca również określił, w jaki sposób ma się wyrażać owa troska, mianowicie przede wszystkim przez przepowiadanie, odpowiednio przygotowaną katechezę przystosowaną dla małoletnich, młodzieży i starszych, przy użyciu środków społecznego przekazu. Jej zasadniczym celem ma być pouczenie wiernych o znaczeniu małżeństwa chrześcijańskiego, obowiązkach małżonków oraz chrześcijańskich rodziców (kan. 1063, 1° KPK/83). Pomoc, o jakiej czytamy w przywoływanym zapisie, dotyczy również proponowanych form. Tu Prawodawca wspomina o przygotowaniu „osobistym”, dzięki któremu nupturienci zostają „przysposobieni do świętości”, a także do wypełnienia obowiązków małżeńskich (kan. 1063, 2° KPK/83). Ponadto „owocne sprawowanie liturgii” stanowi integralną część procesu przygotowawczego, bowiem ukazuje, że małżonkowie są znakiem i jednocześnie uczestniczą w tajemnicy jedności oraz płodnej miłości Chrystusa i Kościoła (kan. 1063, 3° KPK). Należy zwrócić uwagę, że prawo zaleca, by duszpasterze mieli na uwadze stałą pomoc małżonkom, gdyż mają oni wiernie zachowywać i chronić przymierze małżeńskie w celu osiągnięcia świętości (kan. 1063, 4° KPK). Analizując poszczególne numery kan. 1063 KPK/83 nietrudno dojść do przekonania, iż idzie w nich o troskę duszpasterską okazywaną przyszłym małżonkom indywidualną, jak i generalną. Zdaniem

szczebli obowiązujących w wybranych diecezjach polskich, Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie 27 (2020), s. 527-543.

⁹ Por. W. GÓRALSKI, *Komentarz do kan. 1063 KPK*, w: J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, tom III/2, Poznań 2011, s. 260.

Wojciecha Góralskiego jednym z istotnych aspektów przygotowania jest pomoc świadczona *in solidum* przez duszpasterza i daną wspólnotę kościelną¹⁰. Vincenzo Fagliolo termin „pomoc” (opieka) wiąże z zachowaniem ducha chrześcijańskiego¹¹. Odnosząc się do tej kwestii Juan Fornés wyraził pogląd, iż w pastoralnym wysiłku należy zachować równowagę między *ius connubii*, o którym traktuje kan. 1058 KPK/83, a przygotowaniem koniecznym do „owocnego przyjęcia sakramentu małżeństwa” (kan. 1065 § 2 KPK/83)¹². Podobną opinię wyraził Fagliolo, podkreślając, iż w tym wypadku idzie o wielowymiarowy wysiłek w efekcie prowadzący do „właściwej formacji nupturientów”, z poszanowaniem zasady nierozdzielności małżeństwa i sakramentu¹³. Rozwijając ten wątek wskazał na szerokie spektrum katechez na temat małżeństwa i rodziny, w szczególności dotyczące jego sakramentalności, oraz obrzędów zawierania¹⁴.

W kontekście przytoczonych komentarzy, rezultaty badań nad jakością przygotowania do zawarcia małżeństwa w Polsce nie napawają optymizmem. Takie badania przeprowadzono m.in. w środowisku krajowego duszpasterstwa rodzin. Respondentom zaproponowano ankietę, na którą odpowiedziało 24 duszpasterzy, co stanowi 55% ogółu duszpasterzy oraz 16 doradców (39% ogółu doradców)¹⁵. Otóż z odpowiedzi ankietowych płynie niepokojący sygnał w temacie przygotowania do małżeństwa. Zauważono m.in. potrzebę rewizji zjawiska minimalizowania i ograniczania form przygotowania. Kluczowym jednak problemem okazała się tematyka omawiana podczas

¹⁰ Por. Tamże; V. FAGLILOLO, *Commento al can. 1063 CIC*, w: P.V. PINTO (red.), *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2001, s. 631.

¹¹ Por. Tamże.

¹² Por. J. FORNÉS, *Komentarz do kan. 1065 KPK*, w: P. MAJER (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, Kraków 2011, s. 787.

¹³ Por. Tamże, s. 787-788.

¹⁴ Por. Tamże, s. 787.

¹⁵ Por. P. KWAS, *Realizacja wskazań dotyczących przygotowania do małżeństwa i do życia w rodzinie zawartych w «Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin»*, Warszawskie Studia Pastoralne 12 (2010), s. 85-99.

przygotowań. Otóż sformułowano konkluzję, że z reguły ogranicza się ona do „nadrabiania zaległości” z czasów edukacji szkolnej¹⁶. Stąd też w ukazanych postulatach znalazły się propozycje usprawnienia przygotowania do małżeństwa. W ramach tych propozycji respondenci uwydatniali konieczność ujednoczenia w całej Polsce programu przygotowania (niektórzy mówili o potrzebie ujednoczenia w diecezji) oraz opracowanie lepszego programu katechez. Wydaje się, iż niezwykle cenną jest propozycja wkomponowania do programów przygotowawczych tematyki uwzględniającej problemy osób znajdujących się w szczególnych uwarunkowaniach, jakimi są wierni o słabej wierze, czy osoby pracujące za granicą. Często pojawiał się też postulat wprowadzania do przygotowania form aktywizujących, warsztatów; proponowano również pracę w małych grupach świadectw¹⁷. Wreszcie w odpowiedziach respondentów znalazły się też wątki dotyczące konieczności podnoszenia kwalifikacji osób pracujących w duszpasterstwie rodzin oraz ujednoczenia w Polsce kwestii finansowych związanych z funkcjonowaniem tego duszpasterstwa. Według Pawła Kwasa „wdrażanie przedstawionych wyżej postulatów i sugestii wymagałoby wypracowania dalszych, bardziej szczegółowych dyrektyw, ukierunkowujących również następne badania i analizy”¹⁸.

Wobec powyższego trzeba podzielić pogląd wyrażony przez Wojciecha Góralskiego, że „zawarcie małżeństwa wymaga szczególnego przygotowania nupturientów, a także przeprowadzenia stosownego postępowania kwalifikacyjnego dotyczącego zdolności prawnej do tego aktu”¹⁹. Jego zdaniem normy obecnie obowiązującego Kodeksu, bardziej niż poprzednie, uwydatniają potrzebę troski duszpasterskiej o przygotowanie wiernych do małżeństwa²⁰. W tym kontekście należy jednak zauważyć, iż uwarunkowania, w których żyje współczesny

¹⁶ Por. *Tamże*, s. 98.

¹⁷ Por. *Tamże*.

¹⁸ *Tamże*, s. 99.

¹⁹ W. GÓRALSKI, *Komentarz do kan. 1063 KPK...*, s. 259.

²⁰ Por. *Tamże*.

wierny, ulegają znacznej zmianie w następstwie procesów sekularyzacyjnych. Stąd też papież Franciszek promulgując AL, kodeksowe zapisy uznał za niewystarczające, eksponując wiele nowych aspektów, a w sposób szczególny kwestię rozeznania czy towarzyszenia²¹.

3. Aktualne dyrektywy Konferencji Episkopatu Polski sformułowane w „Dekrecie ogólnym o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego” a wyzwania prawno-społeczne

Dnia 26 listopada 2019 roku Konferencja Episkopatu Polski opublikowała *Dekret ogólny o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*²². Należy zauważyć, iż dokument ten odnosi się do wymogów formalno-kanonicznych przygotowania; nie uregulowano w nim natomiast, co jest w pełni zrozumiałe ze względu na charakter generalny tego aktu prawnego, kwestii szczegółowych dotyczących tematyki katechez przedmażeńskich, czy też problematyki odnoszącej się do duszpasterskiej troski o małżeństwo i rodzinę. W Dekrecie ogólnym znalazło się aż 118 punktów. Istotną dla prowadzonych rozważań jest część zatytułowana „Wady konsensu” (Dekr. 61-69). W dokumencie tym też wskazano, iż w kwestii pastoralnej przygotowania do małżeństwa obowiązują też zasady określone w innych dokumentach Konferencji Episkopatu, jakimi są *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*²³ oraz *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*²⁴.

²¹ Por. G. DZIERŻON, *Ewolucyjny charakter reform papieża Franciszka w prawie małżeńskim*, *Ius Matrimoniale* 30 (2019) nr 1, s. 5-16; P. MAJER, *Rozeznawanie przedmażeńskie*, w: S. DRZYDŹYK, M. GILSKI (red.), *Rozeznanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Kraków 2019, s. 255- 282.

²² Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 8.10.2019, Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019), s. 28-49, (dalej: Dekr.).

²³ Por. TAŻ, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, Warszawa 2003.

²⁴ Por. TAŻ, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 2009.

Jak napisał Piotr Majer, w miejsce obowiązującej od 1986 roku „Instrukcji” pojawił się „Dekret ogólny”, by lepiej dostosować nomy obowiązującego Kodeksu z 1983 roku do ewoluującej rzeczywistości²⁵. Podkreślił, iż proponowana przed rozpoczęciem egzaminu narzeczonych wspólna modlitwa duszpasterza z nupturientami oraz złożenie przysięgi stanowi nowość²⁶. Jego zdaniem *ratio* wprowadzenia tego wymogu wynika z faktu, iż tym sposobem Autor pragnął uwydatnić fakt, że sporządzenie protokołu przedślubnego nie jest czynnością czysto kancelaryjną, biurową²⁷. Kontynuując zwrócił jeszcze uwagę na inne rozwiązanie – mianowicie – w „Dekrecie” stanowczo zalecono, aby rozmowę kanoniczno-duszpasterską przeprowadzono osobno z każdym z nupturientów (Dekr. 2). Odnosząc się do tego zapisu Majer celnie zauważył, iż tym zapisem Ustawodawca pragnie zapobiec wypaczeniu wymaganego prawem dochodzenia przedślubnego²⁸. Oceniając to rozwiązanie należy spostrzec, iż wymóg ten znajdował się już w poprzedniej „Instrukcji” z 1986 roku; istotne jest jednak to, że w „Dekrecie” zawarto uzasadnienie: jest nim ochrona nupturientów przed zawarciem małżeństwa nieważnego²⁹. Przy tym należy zauważyć, że niektóre Konferencje Biskupów posługują się specjalnymi wzorami protokołu kanonicznego badania narzeczonych w formie dwóch odrębnych zeszytów (dla narzeczonego i dla narzeczonej), po to, aby jedna ze stron nie mogła zapoznać się z odpowiedziami drugiej. Konferencja Episkopatu Polski nie zdecydowała się na takie rozwiązanie. Według Majera, godną polecenia jest jednak praktyka

²⁵ Por. P. MAJER, *Prace Konferencji Episkopatu Polski nad nową regulacją przygotowania do zawarcia małżeństwa kanonicznego (cz. I)*, Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich 29 (2019) nr 32, s. 135-158.

²⁶ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Formularze (nr 1-22) do Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019), s. 50-93.

²⁷ Por. *Tamże*, s. 138.

²⁸ Por. *Tamże*, s. 139.

²⁹ Por. *Tamże*.

zasłaniania kolumny z odpowiedziami jednego z narzeczonych³⁰. W tym kontekście pojawia się pytanie, czy tajemnica urzędowa obowiązuje duszpasterza również w stosunku do drugiego narzeczonego. Wydaje się, że jest ono o tyle ważne, że wobec odmiennych odpowiedzi udzielanych przez narzeczonych, zwłaszcza w sprawach ważnych, gdy istnieje niebezpieczeństwo nieważności małżeństwa (np. ze względu na podstęp, przymus, zatajoną ciążę), przeprowadzający dochodzenie mógłby skonfrontować stanowiska obu stron, aby wyjaśnić wątpliwą kwestię³¹.

Ponadto w analizowanym dokumencie znalazły się szczegółowe wytyczne co do terminów, zapowiedzi, dokumentów itp. (Dekr. 1, 14-32). W tym obszarze za pewne *novum* należy uznać ustalenia co do właściwości parafialnej miejsca przeprowadzenia badania narzeczonych i sporządzenia protokołu³².

W publikacjach poświęconych tej tematyce wskazuje się, że aktualne uregulowania stanowią pomoc dla duszpasterzy szczególnie w wymiarze prawnym; wydaje się, że mimo tego, ciągle jednak istotne pozostaje pytanie o skuteczność przygotowania w dwóch innych wymiarach: duchowym oraz osobowościowym. Poruszając ten problem należy zwrócić uwagę, iż w „Dekrecie” Konferencji Episkopatu, jak trafnie zauważył Tadeusz Syczewski, nie nawiązano do uchwał II Polskiego Synodu Plenarnego, w których wskazano, że proces ten winien uwzględniać całościową formację ludzką i chrześcijańską. Jego zdaniem pewną formą przygotowania do małżeństwa jest gruntownie przemyślana katecheza przedmałżeńska³³. W opinii Sylwestra Kasprzaka, aspekt formacji ludzkiej jest ważny ze względu na zauważalne zjawiska negatywne, do których należałoby zaliczyć wzrastającą liczbę rozpadających się małżeństw i wolnych związków. Zdaniem kano-

³⁰ P. MAJER, *Prace Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 140.

³¹ Por. *Tamże*, s. 142.

³² Por. *Tamże*, s. 144-147.

³³ Por. T. SYCZEWSKI, *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie w uchwałach Drugiego Polskiego Synodu Plenarnego 1991-1999*, w: T. PŁOSKI, J. KRZYWKOWSKA (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym*, Olsztyn 2008, s. 259-269.

nisty, zmieniająca się rzeczywistość postrzegana globalnie, znacząco wpływa na zmiany we wzajemnych relacjach małżonków³⁴.

Wobec aktualnych wyzwań należy zwrócić uwagę na niepokojące zjawiska społeczne. Mianowicie, zaistniała pandemia SARS-CoV-2 znacząco zmieniła podejście do duszpasterstwa; zapewne dopiero w przyszłości będzie można dokonać rzeczowej analizy wpływu tego zjawiska na religijność i praktyki duchowe wśród młodych wiernych. W związku z tym złożona, a zarazem trudna do opisanego, pozostaje ocena wpływu jakie ograniczenia związane z Covidem miały i będą miały na częstotliwość i jakość spotkań przygotowujących się do małżeństwa. O ile jeszcze łatwo można zweryfikować problem kanonicznego badania narzeczonych, gdyż znajduje on odzwierciedlenie w sporządzonych protokołach, to jednak w dalszym ciągu istotne pozostają pytania: na ile aktualna sytuacja przyczynia się do częściowego jedynie wypełniania norm zawartych w Kodeksie z 1983 oraz AL?; na ile pomoc udzielana przez duszpasterzy i wspólnoty kościelne jest realizacją zamierzonego przez papieża Franciszka celu związanego z towarzyszeniem narzeczonym? Na potwierdzenie zasygnalizowanych wątpliwości warto przywołać dane opublikowane przez Instytut Statystyki Kościoła, które również nie napawają optymizmem³⁵. Wydaje się, iż w kontekście, za interesujące należy uznać wnioski wyartykułowane przez Wojciecha Sadłonia dotyczące oceny religijności wśród studentów³⁶. Autor raportu ukazał dane na temat odniesienia polskich studentów do własnej religijności. I tak około 70% młodych za źródła swej wiary uznało osobiste przemyślenia i przekonania; około 50% z kolei wskazało na praktyki religijne; najrzadziej młodzi wskazywali na tradycję sąsiedzką i środowiskową

³⁴ Por. S. KASPRZAK, *Odrębność psychologiczna nupturientów a budowanie wspólnoty w małżeństwie sakramentalnym*, w: T. PŁOSKI, J. KRZYWKOWSKA (red.), *Małżeństwo i rodzina...*, s. 109-126.

³⁵ Por. INSTYTUT STATYSTYKI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2020*, w: <http://www.iskk.pl/badania/roczniki-statystyczne>, [dostęp 24.04.2021].

³⁶ Por. W. SADŁOŃ, *Religijność studentów według własnej oceny*, w: http://www.iskk.pl/images/stories/Instytut/ozdobne/sadlon_mlodzi.pdf, [dostęp 24.04.2021].

oraz wpływ lektur (mniej niż 20%); wreszcie w kategorii „inne” (3%) znalazły się Biblia, oaza, Internet itd.³⁷ Nieco inaczej natomiast wypadły statystyki, gdy idzie o „źródła niewiary” studentów. W tym wypadku gradacja powodów tego zjawiska wygląda następująco: osobiste przemyślenia i przekonania (28%), zniechęcenie do Kościoła i duchowieństwa (25%), przeżycia i doświadczenia życiowe (20%), wpływ środowiska uczelnianego (11%), środowisko rodzinne (8%), czytelnictwo (8%). W tym kontekście warto też zwrócić uwagę na wyrażone w badaniu przekonanie 48% studentów, że ich religijność uległa osłabieniu³⁸. Trzeba podkreślić, iż analiza tych danych generuje poważne pytania o przyczyny tego fenomenu w perspektywie przyszłości. Trzeba też pytać: jak w związku ze zmianą religijności będzie wyglądała realizacja wytycznych określonych w kan. 1063 KPK/83? Stawiając te pytania, trzeba być również świadomym wspomnianego już pryncypium zawartego w kan. 1058 KPK/83, w którym w sposób szczególny uwydatniono prawo osoby do zawarcia małżeństwa. Nie ulega wątpliwości, że taki pogarszający się stan religijności będzie wymagał ogromnego wysiłku duszpasterskiego związanego nie tylko z ewangelizowaniem, ale i towarzyszeniem młodym w ich drodze ku małżeństwu.

Niewątpliwie innym problemem jest fala protestów, jaka ujawniła się w Polsce na jesieni 2020 roku oraz narastająca liczba ujawnianych afer wewnątrz wspólnoty Kościoła i nadużyć, jakich dopuścili się duchowni. Nie ulega wątpliwości, że wydarzenia te mogły przyspieszyć znacząco proces laicyzacji wiążący się m.in. z rezygnacją młodych z nauki religii w szkole średniej. Dane Wydziału Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży Kurii Warszawskiej pokazują spadającą liczbę uczęszczających na naukę religii. Z ankiet sporządzonych przez proboszczów wynika, że w latach 2018-2019 48,88% młodych uczęszczało w szkole średniej na lekcje religii³⁹; w latach 2019-2020 było ich 47,5%,

³⁷ Por. *Tamże*.

³⁸ Por. *Tamże*.

³⁹ Por. AMKW – WYDZIAŁ DUSZPASTERSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY METROPOLITANNEJ KURII WARSZAWSKIEJ, *Sprawozdania z lat 2018-2021*.

zaś w latach 2020-2021 z nauki lekcji religii prowadzonych w szkołach średnich korzystało 42,6% młodzieży⁴⁰. Dla porównania – ze statystyki sporządzonej w Poznaniu wynika, że w latach 2019-2020 spośród 14 485 uczniów liceów na religię uczęszczało 6 803, co stanowiło 40%; na etykę natomiast 157 uczniów. Z kolei w technikach spośród 10 753 uczniów na religię uczęszczało 5 108, co stanowiło 48%; na etykę – 128 uczniów⁴¹. Wydaje się, iż wobec powyższego niezwykle trudnym staje się wypełnienie wskazań Prawodawcy, aby przepowiadanie katechetyczne było jednym z elementów wpływających na świadomość wiernych w przedmiocie takich kwestii jak małżeństwa sakramentalne, czy też istotne prawa i obowiązki małżeńskie.

Należy dodać, iż zasygnalizowane dylematy potęgują też wyniki innych badań. Mianowicie w 2019 roku Centrum Badania Opinii Społecznej opublikowało rezultaty badań z lat 1970-2017, wykazując, rosnącą liczbę rozwodów w naszym społeczeństwie⁴². Wynika z nich, że po intensywnym wzroście liczby orzekanych w Polsce rozwodów, notowanym do połowy ubiegłego dziesięciolecia, trend ten wyraźnie wyhamował i w ostatnich latach utrzymuje się na w miarę stabilnym poziomie. Oznacza to, że od trzynastu lat każdego roku sądy orzekają w Polsce około 65 tysięcy rozwodów (od 61,3 tys. w 2010 roku, do 71,9 tys. w 2006 roku). Poza tym po roku 2008 dość znacząco zmniejszyła się liczba zawieranych związków małżeńskich; rocznie aktualna liczba zawieranych małżeństw nadal pozostaje jedną z najniższych w historii. W 2017 roku Polacy zawarli ok. 193 tys. związków, a więc jedynie 13 tys. więcej niż w 2013 roku, kiedy zawarto ich najmniej w historii (180 tys.). W ostatnich latach na mniej więcej trzy zawierane związki małżeńskie przypada jeden rozwód⁴³. Z kolejnego badania przeprowadzonego w grudniu 2018 roku wynika, że w Polsce zdecydowani

⁴⁰ Por. *Tamże*.

⁴¹ Por. AMKP – REFERAT KATECHETYCZNY METROPOLITALNEJ KURII POZNAŃSKIEJ, *Statystyka z lat 2019-2020*.

⁴² Por. CENTRUM BADAŃ IANIE OPINII SPOŁECZNEJ, *Stosunek Polaków do rozwodów*, Komunikat z badań 7/2019, s. 1, w: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_007_19.PDF [dostęp 24.04.2021].

⁴³ Por. *Tamże*, s. 1.

zwolennicy rozwodów stanowią grupę blisko trzykrotnie większą liczebnie niż ich zagorzali przeciwnicy. Obecnie jedynie niespełna co ósmy ankietowany (12%, od 2013 roku spadek o 1 punkt procentowy) jest zdecydowanym przeciwnikiem rozwodów, co trzeci zaś (32%, wzrost o 6 punktów) wychodzi z założenia, że jeśli oboje małżonkowie zdecydują się na rozwiązanie swojego małżeństwa w drodze postępowania sądowego, to nie powinni mieć ku temu żadnych przeszkód. Ciągłe największą, choć malejącą grupę badanych (52%, spadek o 4 punkty) stanowią umiarkowani zwolennicy rozwodów, którzy wprawdzie generalnie ich nie popierają, jednak w pewnych sytuacjach uznają je za dopuszczalne. Co istotne, w ostatnim dziesięcioleciu odsetek zwolenników rozwodów wzrósł o ponad połowę (z 20% do 32%)⁴⁴.

Tysiące publikacji i sympozjów naukowych potwierdzają zasadność przesłania wyartykułowanego w AL. Wydaje się, że zapewne wkrótce będzie można dokonać oceny na ile pandemia SARS-CoV-2 przyczyniła się do zahamowania duszpasterstwa narzeczonych, a także jakie będą skutki tego procesu. Postępująca laicyzacja i szerząca się niepewność co do przyszłości, skłania do przywołania myśli Sługi Bożego Stefana Kardynała Wyszyńskiego: potrzeba nowych ludzi, potrzeba nowego człowieka, odnowionego miłością Chrystusa przez osobiste z Nim spotkanie⁴⁵.

Podsumowanie

Nowe wyzwania, które z pewnością będzie niosła przyszłość, w kontekście ludzkich obciążeń psychicznych związanych z sytuacją ogólnoswiatową, już teraz domagają się rewizji programów duszpasterskich w temacie małżeństwa i rodziny. Narastająca w świecie niepewność w obliczu pandemii SARS-CoV-2, procesów sekularyzacyjnych i szerzących się konfliktów zbrojnych, bez wątpienia generuje negatywne,

⁴⁴ Por. *Tamże*, s. 2.

⁴⁵ Por. S. WYSZYŃSKI, *Dla starego człowieka i człowieczeństwa – idzie „nowe”*, w: *Idzie nowych ludzi plemię.... Wybór przemówień i rozważań*, Poznań–Warszawa 1973, s. 51-57.

destrukcyjne skutki w relacjach międzyludzkich. Z przeprowadzonych analiz wynika, że o ile aspekt prawny przygotowania wiernych do małżeństwa został szczegółowo opracowany przez kanonistów, to przykładowo przytoczone w artykule rezultaty badań socjologicznych jednak wskazują, że to aspekt duchowy duszpastersko-prawnych przedsięwzięć domaga się przede wszystkim nowych przemyśleń oraz rewizji. Trzeba podkreślić, iż wskazania zawarte w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* z 2003 r. oraz dokumencie *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* z 2009 roku pozostają z całą pewnością wciąż aktualne, ale domagają się konkretnej aplikacji w zaktualizowanych programach przygotowania narzeczonych do małżeństwa. Spadająca w Polsce liczba młodych uczestniczących w katechezie proponowanej przez szkoły średnie jest ku temu dobitnym sygnałem. Niestety, można również spotkać głosy duszpasterzy kwestionujących zasadność znowelizowanych norm w odniesieniu do przeprowadzenia rozmów kanoniczno-duszpasterskich. Można usłyszeć zarzut „zbytnej szczegółowości” czy „przesadnej ilości niezrozumiałych pytań”⁴⁶. Naturalnie są to głosy wypowiediane spontanicznie, jednak nie wiadomo, dlaczego w ogóle się pojawiają. Czy duszpasterze spotykają się z niespotykaną dotąd reakcją badanych?; czy może dotyczą głębszego problemu związanego z niejasną motywacją narzeczonych co do zawarcia małżeństwa sakramentalnego?

Wyzwania wobec duchowieństwa i osób zaangażowanych w przygotowanie do małżeństwa są niemałe. Uznanie niewystarczalności swoich możliwości, podnoszenie kompetencji stosownie do wyzwań jest konieczne. Uświadomienie przez samych duszpasterzy, że parafia jest miejscem wzrostu wiary stanowi podstawę wszelkich działań⁴⁷.

Prawdą jest, iż normy zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego mają charakter prawny. Ze względu na ich generalny charakter

⁴⁶ Na ten temat por. R. BUTTIGLIONE, *Przyjacielska odpowiedź krytykom «Amoris Laetitia»*, tłum. M. CHOJACKI, Kraków 2018.

⁴⁷ Por. KONGREGACJA DS. BISKUPÓW, *Instrukcja. Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*, 29.06.2020, w: <https://diecezja.waw.pl/7172> [dostęp 27.04.2021].

wymiar pastoralny pozostaje ograniczony do koniecznego minimum. Niemniej należy zauważyć, iż pryncypialnym przesłaniem tego zbioru jest *salus aminarum* – zbawienie dusz (kan. 1752 KPK/83). W tę zasadę organicznie wpisuje się problem przygotowania wiernych do zawarcia małżeństwa, wiążący się m.in. ze świadczeniem im pomocy. W tym wszystkim znamieną pozostaje myśl Franciszka wyrażona we wstępie do przepisów *Mitis Iudex Dominus Iesus*, którą można przez analogię zastosować do aktualnej sytuacji wiernych pragnących zawrzeć ważne małżeństwo. Papież zaznacza: „Bodźcem do przeprowadzenia reformy jest ogromna liczba wiernych, którzy choć pragną kierować się własnym sumieniem, coraz częściej odwracają się od struktur prawnych Kościoła wskutek fizycznego lub moralnego oddalenia; miłość i miłosierdzie wymagają, aby Kościół jak matka stał się bliski swoim dzieciom, które czują się odłączone”⁴⁸. Potrzeba, aby „Kościół jak matka” pochylił się nad losem ogromnej liczby młodych wiernych, którzy oddalają się w swoim myśleniu od chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny. Tej trosce papieża mają służyć treści wyartykułowane w AL.

References

1. Źródła

1.1. Źródła zasadnicze

CENTRUM BADAŃNA OPINII SPOŁECZNEJ, *Stosunek Polaków do rozwodów*, Komunikat z badań 7/2019, s. 1, w: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_007_19.PDF [dostęp 24.04.2021].

Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.

FRANCISZEK, Adhortacja apostołska *Amoris laetitia*, 19.03.2016, Częstochowa 2016.

FRANCISZEK, *Audienca śródowa*, 17.03.2021, w: <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-03/papiez-na-rozpozecie-roku-rodziny-amoris-laetitia.html> [dostęp 26.04.2021].

⁴⁸ FRANCISZEK, *List apostołski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus, zmieniający kanony Kodeksu prawa kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, 15.08.2015, Tarnów 2015, s. 23-24.

- FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus, zmieniający kanony Kodeksu prawa kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, 15.08.2015, Tarnów 2015.
- INSTYTUT STATYSTYKI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2020*, w: <http://www.iskk.pl/badania/roczniki-statystyczne> [dostęp 24.04.2021].
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 8.10.2019, Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019), s. 28-49.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, Warszawa 2003.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Formularze (nr 1-22) do Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski o przeprowadzeniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019), s. 50-93.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 2009.
- KONGREGACJA DS. BISKUPÓW, *Instrukcja. Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła-29.06.2020*, w: <https://diecezja.waw.pl/7172> [dostęp 27.04.2021].

1.2. Źródła archiwalne

- AMKW – WYDZIAŁ DUSZPASTERSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY METROPOLITALNEJ KURII WARSZAWSKIEJ, *Sprawozdania z lat 2018- 2021*.
- AMKP – REFERAT KATECHETYCZNY METROPOLITALNEJ KURII POZNAŃSKIEJ, *Statystyka z lat 2019- 2020*.

2. Literatura

- BUTTIGLIONE R., *Przyjacielska odpowiedź krytykom «Amoris Laetitia»*, tłum. M. CHOJACKI, Kraków 2018.
- CASEY T., *La forza della famiglia*, w: «Amoris laetitia». *Esortazione apostolica post-sinodale sull'amore nella famiglia. Testo integrale e commento de «Civiltà Cattolica»*, Città del Vaticano 2016, s. 288-302.
- DULLAK K., *Przygotowanie bliższe do małżeństwa w świetle dokumentów różnych szczebli obowiązujących w wybranych diecezjach polskich*, *Studia Koszalińsko-Kołoברzeskie* 27 (2020), s. 527-543.
- DZIERŻON G., *Ewolucyjny charakter reform papieża Franciszka w prawie małżeńskim*, *Ius Matrimoniale* 30 (2019) nr 1, s. 5-16.
- FAGLIOLLO V., *Commento al can. 1063 CIC*, w: P.V. PINTO (red.), *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2001, s. 631-632.

- FORNÉS J., *Komentarz do kan. 1065 KPK*, w: P. MAJER (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, Kraków 2011, s. 787-788.
- GĄDECKI S., *Pastoralne wskazania zwyczajnego synodu o powołaniu i misji rodziny w Kościele współczesnym*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, J. GRĘŻLIKOWSKI (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Lublin 2017, s. 23-32.
- GÓRALSKI W., *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia” papieża Franciszka*, Płock 2016.
- GÓRALSKI W., *Komentarz do kan. 1063 KPK*, w: J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, tom III/2, Poznań 2011, s. 259-261.
- KAMIŃSKI J., *Przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie w nauczaniu Kościoła Katolickiego*, *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 57 (2010) nr 2, s. 105-119.
- KASPRZAK S., *Odrębność psychologiczna nupturientów a budowanie wspólnoty w małżeństwie sakramentalnym*, w: T. PŁOSKI, J. KRZYWKOWSKA (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym*, Olsztyn 2008, s. 109-126.
- KWAS P., *Realizacja wskazań dotyczących przygotowania do małżeństwa i do życia w rodzinie zawartych w «Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin»*, *Warszawskie Studia Pastoralne* 12 (2010), s. 85-99.
- MAJER P., *Prace Konferencji Episkopatu Polski nad nową regulacją przygotowania do zawarcia małżeństwa kanonicznego (cz. I)*, *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 29 (2019) nr 32, s. 135-158.
- MAJER P., *Rozeznawanie przedmałżeńskie*, w: S. DRZYŻDŻYK, M. GIŁSKI (red.), *Rozeznanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Kraków 2019, s. 255- 282.
- NDUBUEZE EJEH B., *Preparazione matrimoniale tra magistero, normativa e pastorale*, w: *Diritto canonico e «Amoris laetitia»*, Città del Vaticano 2016, s. 49-69.
- SADŁOŃ W., *Religijność studentów według własnej oceny*, w: http://www.iskk.pl/images/stories/Instytut/ozdobne/sadlon_mlodziex.pdf [dostęp 24.04.2021].
- SOSNOWSKI A., *Prowadzenie narzeczonych w procesie przygotowania do małżeństwa*, w: P. KROCZEK (red.), *Droga do Amoris laetitia*, Kraków 2017, s. 85-123.
- SYCZEWSKI T., *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie w uchwałach Drugiego Polskiego Synodu Plenarnego 1991-1999*, w: T. PŁOSKI, J. KRZYWKOWSKA (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym*, Olsztyn 2008, s. 259-269.
- WYSZYŃSKI S., *Dla starego człowieka i człowieczeństwa – idzie „nowe”*, w: *Idzie nowych ludzi plemię... Wybór przemówień i rozważań*, Poznań-Warszawa 1973.

Nota o autorze

S. Emmanuela Elżbieta Sikorska – radna generalna we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża, doktor nauk prawnych w dyscyplinie prawa kanonicznego, obrońca węzła małżeńskiego w Sądzie Metropolitalnym Warszawskim.